

Programos 1.6 temos „Analizuoti skirtingas prekių/paslaugų ir gamybos veiksmų rinkų struktūras“ praplėtimas

Suprasti, kodėl tobuloji konkurencija yra ideali rinkos struktūra. Suprasti, kad tobulosios konkurencijos rinkoje kaina kinta dėl paklausos ir pasiūlos pokyčių šakoje, tačiau atskira įmonė šiems pokyčiams įtakos neturi

Tobuloji konkurencija – tai idealios rinkos ekonomikos modelis. Realiai tokių rinkų, kurios patenkintų visus tobulosios konkurencijos rinkos bruožus, nėra, tačiau artimų ir panašių yra nemažai: žemės ūkio produktų rinka, vertybinių popierių rinka, valiutos rinka ir kt.

Tobulosios konkurencijos rinkoje veikia labai daug ir vartotojų, ir gamintojų. Atskiros įmonės, veikiančios tobulosios konkurencijos sąlygomis (jos vadinamos konkuruojančiomis įmonėmis), negali veikti produkto rinkos kainos (ji nusistovi sąveikaujant paklausos ir pasiūlos veiksniams) ir priima (*price takers*) ją tokią, kokia susiformuoja to produkto konkurencinėje rinkoje. Taigi atskira įmonė neturi galios keisti rinkos kainą, ji turi prie jos prisitaikyti. Taip yra todėl, kad tobulosios konkurencijos rinkoje kiekviena įmonė gamina tik nedidelę rinkos produktų kiekio dalį. Atskiras vartotojas taip pat nuperka tik nedidelį rinkoje esančių produktų kiekį. Taigi atskiras vartotojas taip pat negali daryti poveikio kainai. Tobulosios konkurencijos rinkoje gaminami vienuodūs produktai, į rinką lengva įeiti ir iš jos pasitraukti.

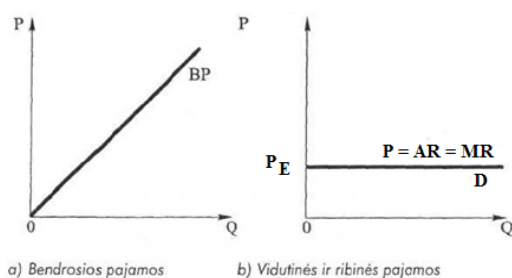
Apskaičiuoti ir analizuoti įmonės bendrąsias, vidutines ir ribines pajamas. Paaiškinti, kodėl tobulosios konkurencijos rinkoje yra lygybė $P = AR = MR$

Įmonė, veikianti tobulosios konkurencijos rinkoje, pardavusi pagamintus produktus, gauna pajamas. Jos gali būti bendrosios, vidutinės ir ribinės. **Bendrosios pajamos** (*TR – total revenue*) – tai pinigų suma, kurią gauna įmonė, pardavusi savo produktus. Jų dydį lemia parduotų produktų kiekis (*Q*) ir produkto kaina (*P*): $TR = Q \times P$. Tobulosios konkurencijos rinkoje atskiros įmonės pajamos nuo kainos nepriklauso, nes visų įmonių parduodamų produktų kaina yra ta pati. Todėl jos priklauso tik nuo įmonės pagamintų ir parduotų produktų kiekio.

Įmonės **vidutinės pajamos** (*AR – average revenue*) – tai pajamos, gautos už vieną produkto vienetą:
 $AR = \frac{TR}{Q} = \frac{Q \times P}{Q} = P$. **Ribinės pajamos** (*MR – marginal revenue*) – tai bendrųjų pajamų padidėjimas, pardavus papildomą produkto vienetą: $MR = \frac{\Delta TR}{\Delta Q} = \frac{\Delta Q \times P}{\Delta Q} = P$.

Tobulosios konkurencijos rinkoje produktai, nepriklausomai nuo jų pagaminto kiekio, parduodami vienoda kaina, kuri nusistovi rinkoje. Todėl įmonės vidutinės pajamos lygios produkto rinkos kainai. Pardavus kiekvieną papildomą produktą, bendrosios pajamos padidėja dydžiu, lygiu produkto rinkos kainai. Taigi konkuruojančios įmonės vidutinės ir ribinės pajamos lygios produkto rinkos kainai: $P = AR = MP$ ir nepriklauso nuo pagamintų produktų kiekio.

Įmonės vidutinių ir ribinių pajamų kreivės sutampa su įmonės paklausos kreive. Ji yra absoliučiai elastinga – tai rodo horizontali linija rinkos kainos lygmeniu.

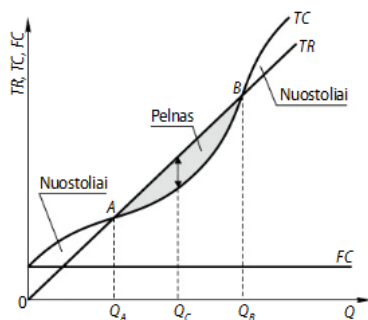
1.26 pav. tobulosios konkurencijos paklausos ir ribinių pajamų kreivės

Rinkoje (šakoje) esančios įmonės, veikdamos kartu, gali pakeisti rinkos pasiūlą, o, jai keičiantis, kinta ir produkto rinkos kaina. Pasiūlai rinkoje padidėjus, produkto kaina sumažėja, o jai sumažėjus, produkto kaina padidėja. Keičiantis rinkos kainai, keičiasi ir įmonės produkto kaina.

Nustatyti įmonės, veikiančios tobulosios konkurencijos rinkoje, optimalią gamybos apimtį, maksimizuojančią pelną. Analizuoti ir vertinti bendrųjų pajamų, bendrųjų kaštų ir bendrojo pelno grafinę interpretaciją

Įmonė, pardavusi produktus, ne tik tikisi gauti pelno, bet ir siekia jį maksimizuoti. Tam ji turi gaminti ir parduoti optimalų produktų kiekį. Norint nustatyti optimalią gamybos apimtį, reikia palyginti įmonės bendrąsias pajamas ir produktų gamybos bendruosius (ekonominius) kaštus. Pradžioje gamybos kaštai viršija bendrąsias pajamas ir įmonė patiria nuostolį (ekonominis pelnas yra neigiamas) (iki A taško). Kai bendrosios pajamos tampa lygios bendriesiems kaštams, įmonės ekonominis pelnas lygus nuliui (A taškas). Vėliau bendrosios pajamos tampa didesnės už bendruosius kaštus, ir įmonė gauna ekonominį pelną (tarp A ir B taškų). Jis yra maksimalus, kai skirtumas tarp bendrųjų pajamų ir bendrųjų kaštų yra didžiausias (gaminant Q_C produktų kiekį, nuotolis tarp bendrųjų pajamų ir bendrųjų kaštų kreivių yra didžiausias). Didėjant gamybos apimčiai (visi pagaminti produktai parduodami), ekonominis pelnas ima mažėti, kol tampa lygus nuliui (B taškas). Gaminant dar daugiau, patiriamas nuostolis (bendrosios pajamos tampa

mažesnės nei bendrieji kaštai) (už B taško). Taškas, kai bendrosios pajamos lygios bendriesiems kaštams, vadinamas **lūžio** (kitaip dar – nulinio pelno, kaštų padengimo, nenuostolingumu) **tašku**. Jame ekonominis pelnas lygus nuliui. Paveiksle tai A ir B taškai.

1.27 pav. lūžio taško grafinis vaizdavimas

Įmonės pelno maksimizavimas trumpuoju laikotarpiu tobulosios konkurencijos rinkoje pagal bendrųjų pajamų ir bendrųjų kaštų modelį

Optimali gamybos apimtis yra toks gaminamų produktų kiekis, kuriam esant įmonė gauna didžiausią pelną (jį maksimizuoja). Įmonė, gamindama optimalų produktų kiekį ir maksimizuodama pelną, yra pusiausvyroje. Bet koks padėties pasikeitimas įmonei turėtų neigiamų rezultatų – tiek gamybos apimties padidėjimas, tiek ir sumažėjimas būtų nuostolingas, lyginant su optimalia gamybos apimtimi. Taigi įmonė neturi paskatų keisti savo padėties.

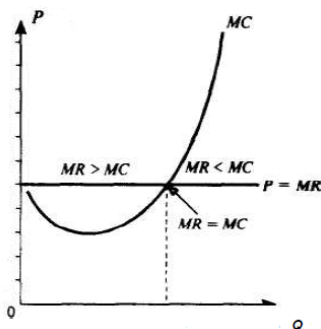
Įdiegus įmonėje tobulesnę gamybos technologiją, optimali gamybos apimtis gali padidėti, tuomet susiformuotų ir nauja pusiausvyra.

Nustatyti įmonės, veikiančios tobulosios konkurencijos rinkoje, optimalią gamybos apimtį, maksimizuojančią pelną, skaičiuojant ribinius dydžius (ribines pajamas ir ribinius kaštus). Analizuoti ir vertinti šių dydžių grafinę interpretaciją

Kitas būdas, siekiant nustatyti gamybos apimtį, maksimizuojančią pelną konkurencinėje įmonėje, yra ribinių pajamų ir ribinių kaštų palyginimas.

Įmonės ekonominis pelnas yra didžiausias, kai ribinis pelnas lygus nuliui. Ribinis pelnas yra ribinių pajamų ir ribinių kaštų skirtumas: $M\Pi = MR - MC$. Taigi įmonės ekonominis pelnas yra didžiausias, kai ribinis pelnas lygus nuliui: $M\Pi = MR - MC = 0$. Konkurencinė įmonė maksimizuoja pelną, kai gamina tokį produktų kiekį, kuriam esant ribinės pajamos lygios ribiniams kaštams: $MR = MC$. Tai pelno maksimizavimo taisyklė. Ji tinka ne tik tobulosios, bet ir netobulosios konkurencijos rinkoms.

Kadangi tobulosios konkurencijos rinkoje įmonės gaunamos ribinės pajamos sutampa su produkto kaina ($MR = P$), tai pelno maksimizavimo taisyklės lygybę $MR = MC$ galima pakeisti lygybe $MC = P$. Iš čia $MR = MC = P$. Tai pelno maksimizavimo taisyklės atvejis, tinkantis tik tobulosios konkurencijos rinkai.

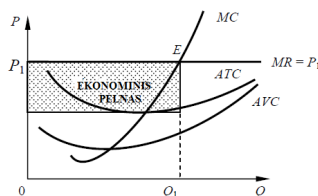
Įmonės pelno maksimizavimas trumpuoju laikotarpiu tobulosios konkurencijos rinkoje pagal ribinių pajamų ir ribinių kaštų modelį

Vadinasi, jei ribinės pajamos viršija ribinius kaštus, įmonė turi didinti gamybos apimtį, nes jos ekonominis pelnas didėja. Jei ribiniai kaštai didesni už ribines pajamas, įmonė turi gaminti mažiau, nes jos ekonominis pelnas ima mažėti. Jei įmonės ribinės pajamos lygios ribiniams kaštams, gamybos apimtis yra optimali, o ekonominis pelnas yra didžiausias.

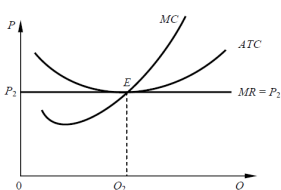
Suprasti, kokius sprendimus priima įmonė, veikianti tobulosios konkurencijos rinkoje, keičiantis produkto rinkos kainai

Remiantis lygybe $MR = MC$, galima nustatyti įmonės optimalią gamybos apimtį, užtikrinančią jai didžiausią ekonominį pelną. Tačiau, keičiantis situacijai rinkoje, keičiasi ir rinkos kaina. Todėl yra tokių atvejų, kai įmonei gaminti produktus ekonomiškai netikslinga ir naudingiau nutraukti gamybą. Įmonės sprendimai priklauso nuo produkto rinkos kainos ir jo pagaminimo vidutinių bendrųjų kaštų:

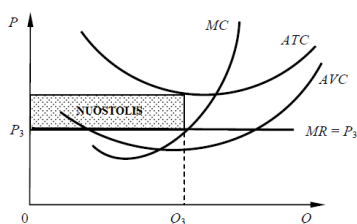
- kaina didesnė už vidutinius bendruosius kaštus ($P > ATC_{\min}$). Skirtumas tarp produkto kainos ir jo pagaminimo vidutinių bendrųjų kaštų (juos sudaro vidutiniai kintamieji ir vidutiniai pastovieji kaštai) yra vidutinis ekonominis pelnas, t. y. ekonominis pelnas, tenkantis vienam pagaminto produkto vienetui. Šiuo atveju dydis yra teigiamas dydis, todėl ir visas įmonėje gautas ekonominis pelnas yra teigiamas dydis. Įmonei produktus gaminti tikslinga;

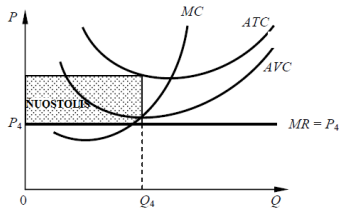
- kaina lygi vidutiniams bendriesiems kaštams ($P = ATC_{\min}$). Šiuo atveju įmonė negauna ekonominio pelno, jis lygus nuliui. Tačiau įmonė gauna didžiausią einamąjį pelną, nes bendrosios pajamos padengia visus bendruosius kaštus. Todėl ir šiuo atveju įmonei produktus gaminti tikslinga;

- kaina mažesnė už vidutinius bendruosius kaštus ($P < ATC_{\min}$). Tokiu atveju įmonė patiria nuostolį. Atrodytų, kad produktų gamybą reikia nutraukti. Tačiau taip nėra. Kainą reikia palyginti ne tik su vidutiniais bendraisiais kaštais, bet ir su vidutiniais kintamaisiais kaštais. Jei produkto kaina didesnė už vidutinius kintamuosius kaštus, bet mažesnė už vidutinius bendruosius kaštus ($ATC_{\min} < P < AVC_{\min}$), reiškia, kad įmonės bendrosios pajamos padengia visus kintamuosius kaštus ir dalį pastoviųjų kaštų. Verslininkas turi nuspręsti, nutraukti produktų gamybą ar gaminti toliau, patiriant nuostolį. Tokiu atveju paprastai įmonė priima sprendimą tęsti gamybą trumpuoju laikotarpiu, nes gaunamas einamasis pelnas. Gamindama produktų kiekį, kuris tenkina lygybę $P = MR = MC$, įmonė minimizuoja savo nuostolius. Įmonė ieškos būdų, kaip sumažinti gamybos kaštus;

- kaina lygi vidutinių kintamųjų kaštų minimumui ($P = AVC_{\min}$). Įmonė turi du kelius – gaminti tą produktų kiekį, kai AVC yra minimalūs ($P = AVC_{\min} = MC$), arba visai negaminti. Tiek gaminant, tiek ir negaminant įmonė patiria nuostolius, lygius pastoviesiems kaštams. Trumpuoju laikotarpiu įmonė gali tęsti nuostolingą veiklą, kol nuostoliai bus mažesni už pastoviuosius kaštus;
- kaina mažesnė už vidutinius kintamuosius kaštus ($P < AVC_{\min}$). Įmonė turi nutraukti produktų gamybą, nes patiria nuostolius.

Įmonė, veikianti tobulosios konkurencijos rinkoje, trumpuoju laikotarpiu maksimizuoja pelną ar minimizuoja nuostolius gamindama produktų kiekį, tenkinantį lygybę $MR = MC = P$, kai produkto rinkos kaina yra didesnė už vidutinių kintamųjų kaštų minimumą ($P > AVC_{\min}$).